

Братислав Јевтовић

ЖУТОКЉУНИ ПАРТИЗАН ТАЈРОН СНАТРИ НА ПЕРОНУ*

Неки је од првих дана октобра. Сунце је меко. Онакво какво иде уз зрелину грожђа и бербу крушака *калуђерки* и *босџанки*, али не још и крушака *арайки*, *озимáкá*, *водењаја* и *ширанки*, и не мушмула и дуња, јер има и воћа које тек од Крстовдана, па тамо, надолази и за брање стиже. Ваздушна је плавет – у висовима, широм азурне зрачне калоте – чиста као растворен вешплав. Додуше, ту и тамо, на небеском своду, ребáрца и хватољци од паперјастих цируса. Као да су од креде. Ко би рекао да су то атмосферски спрудови, саздани од ледених иглица. За оне паучинасте нити, тање од стотину микрона, које ће се протезати зраком, и у њему светлуцати као најтананија срма, још је малко рано – оне ће тек наићи, незнано откуда ће се створити, ваљда за који дан ће стићи, или за седмицу-две, а можда и не пре Свете Петке и Лучиндана, то јест не пре почетка новембра, до када би већ требало да се победоносно појаве и Руси, то јест Совјети. Али, немојте проверавати ово са октобарским сунцем и небом, и са паперјастим цирусима, јер, ма где се затекли, и ма одакле доспели, искочиће однекуд неки Аранин, највероватније Циганмалац, и чапкунски ће довикнути: *Свака блессааа љеда у небессааа!* Па макар то била и година ратна, та и та – каква другачија доли јебена, грдна и гадна. Ако долазите из Ужица, и сишли сте с воза „ћире” – што вуче га *мавајова* локомотива „пештанка” (ЈДЖ, рег. бр. 22–18), а коју је предратна југословенска железница прозвала још и „мађарица”, или, пак, композицију погони она швапска *краусовка* (ЈДЖ, рег. бр. 22 – 23) – ако сте се, дакле, с композиције скинули, рецимо, ради окрепе у арској железничкој кафани, званој Штáција, и то баш у неки дан, тај и тај, почетком октобра 1941 (да попијете клакер, синалко, или какав други безалкохол, јербо ракија, као и вино и пиво,

опасно омамљују ум, то јест успоравају рефлексе и успављују мишиће, тетиве и дамаре, па не би ваљало да се са човеком такво што збива када је он у рату и посведневној неизвесности, кад је на опрезу и у будној стрепњи, а на махове и у немалој пометњи, па гдекад и у онаквом зорту какав зна да потпуно паралише... а и када се још тачно не зна чијим ће се подаником постати, а чијим неће, и на који ће рок то и такво незнање потрајати...), ваша смотреност би, горње натукнице што се тиче (оне о „блеси” и „небесима”), требало да буде двострука. Јер, посматра вас станично обезбеђење. Будан је, увек, неко из Железничке чете. На овом месту, која реч и о тој и таквој младалачкој посади. Ако на глави имате „титовку” с нашивеном петокраком звездом од црвене чоје, и за п□сом некакво пиштољче с пола оквира муниције, јер не носите кокарду Краљевске војске на шајкачи, изливену од метала – а уз коју иду карабин и потешке фишеклије – морате припазити да вас несмотреност и младалачки нехај не понесу и да не усмерите зџр у плаветнило над собом, затутивши окошт затиок, забацивши га на плећа. Јер, ако вам је најубојитије наоружање у виду флаше бензина и кутијице шибица *империјал* – готово па, ништа више од тога – онда морате бити још обазривији, како се случајно не бисте спотакли и како бензин из шишета не би отишао у тандарију.)

Само ли сте зинули у небеса, дотични документарни кадар ћемо уснимити неизоставно! Јер, у литератури је изводљиво све. У рукама имамо камерицу, „шеснес милиметара”, марке *белховел*, може и *дѣбри*. Најсмешније има да буде то што гротескну реченицу *Свака блеесаааа іледа у небееаааа!* изговара младић с пушком о рамену, а не некакав голубар, згубидан, балазвркан, или њима сличан клипета. Одмах се види да је момак жутокљун. Али, јуноша је на дужности. На војничком задатку. С пушком коју, ваљда, уме да напуни. Кажемо „ваљда”, с обзиром на то да је тренутно празна (некаква стара *маузерка*, више танцара, ух, бога ти, „маликерка”, она старинска, из „онога рата”, без иједног метка, само то нико од железничара, и од оних што путују, не зна). Војник! Партизан! Антифашиста! Он има седамнаест година, те једно лето и почетак јесени приде, седам разреда гимназије, седам љубавних разочарања, и мало радозналији нос има, то јест истуренији (али не и кљунаст, и не толико заоштрен и резак да би њиме из тепсије могао исџцати фртаљ по фртаљ врућег бурека, тамо у Остојићевој пекари *Крајика и јуфка*, код Мале пијаце, или у „Крџсковој кафани”, ублизу хотела *Париз*, а што би као из пичке могле да чине неке инѣ арске носоње, оне преиспољне, које су се у оштрини носингера, рећи „кратежа”, могле такмичити с витешким краљем Александром Ујединитељем, само да, весѣлнѣк, не настрада од пасјега соја, тридесет и четврте, у Марсеју... и не толико „шáбер” кошчат, истурен и дуг, да му оцртава

тако носат лик и профил као што то беше случај код онога пофранцуженог мученика из Албанске голготе – онога кривокурога Србенде којег арски песник Бранко В. Радичевић, звани Мачиста, у својим стиховима оловљава са „мсијџ Танасијџ...“). Уочавамо да он – жутокљуни партизан који обавља задатке на обезбеђивању Железничке станице Ар – испод панталона од браон твида има елегантне фудбалерске цеванице, илити голењаче – учено речено, по старогрчки, *йероне* (латински, *tibiae*). Оне су му малчице „на о“, али складне, за оно време чак фантастичне. А, што је најважније, располаже и цигаретама *Варгар* које сме – чим није на стражи, онде на перону, или чим га нема на пожарству, које се обавља такође ту, Штаџиџи сасвим наблизу, то јест уокруг ниских а дугачких станичних остава – да пуши јавно, јер није му то више никаква тамо гимназија, тај бастсион знања и васпитања, сав четвртаст и велик, непопустљив, строг, престрог. („Професоре Ковбаско, професоре Тодоровићу, професоре Ристовићу, ви сте историчари! Ви знате и разумете, ви схватате! Ово је историја! Ово је, још мало па, шпиџ Револуџије! Сваки дим који повучем, историџски је!“ Овако, или некако слично, размишљао је, и у својим мислима се дојакошњим својим професорима обраћао, наш партизан с перона. С времена на време би нервозно повукао дим, да би га брзо отпухнуо, стварајући у висини главе плавичасти облачак.) И има Александра Кнежевића Гуса, за командира. (Гусо је чапорновит у ногама, зрела коска, „петнесто“ је годиште, игра у ФК *Бораџ* и лево и десно крило, а и десну и леву полутку – како кад; шнира у џик-џак, одлично набаџује, а и сам получаје гомиле голова; „фузбал“ научио да шуџира – тачније, крпењачу – још као дете, у Васиџића рупама, у арској Џиганмали, о чему ми (мени, који ово записујем) концем године 1990 – уочи свих оних наступајућих несрећа и белаја – причао потанко. И уопште ми казивао о негдашњем „фузбалу“ у Ару. Чинио би то гдекада и између својих берићетних такова, дугачких и супериорних, а који су му у игри *карамбола* и рупашке *осмиџе* или *девеџке*, баш као и у *снукеру*, још увелико ишли од руке и ока, па чак били и маестрални.

А шта је комесар Кнежевић, звани Гусо, говорио, оно октобра 1941, младићима из Железничке чете? Ево стенограма што га је – хитар као лаџа, и у брзопису вешт као да је имао намештење у Друштву народа – на дан 6. октобра 1941. године сачинио, и, урамљеног, од ослобођења па наовамо, током неких шездесетак година држао на зиду дневне собе, некадашњи млади партизан Константин Кџчо Веселиновић:

[Гусо, овако: „Ођу дисциплину! Неђу да се срамотим пред Момџилом Мџлом Радосављевићем, Миленком Никшићем, Ратком Митровићем, Симом Сарагом, и осталим друговима што овде, на овом нашем завиџајном терену, воде Устанак! Чување Железничке станице је веома

важно, утуйте то! Железница је кичма и живчани систем слободне територије! Морамо бити будни и кад спавамо! Ви знате ко је командир Ударне песнице за борбу против петоколонаша! Говорили су вам – сви ови мајстори и приученици из Војнотехничког завода – причали су вам о томе која је то видра! Дабогме, то је Мандић, Раденко Мандић, војни металац из села Виљуше! Он је, у ове две-три године пред рат, злогласном жандару Кремену Џидићу, што се оно каже, једо мајку! Више пута! Зџо га у здрав мозак, по вашарима, а једном га и изударо! Само зато што се жандарчина силила над народом. Разоружо га и обрамачом га бијо! Гледо цео сабор! Ееј! Једнога Џидића да ти бијеш?! – њега-га?! Ону рлос?! И овај га никако није могло да ћоркира! Водио којекуда оделење жандара са собом, јурио га и овамте и онамте, вато га обноћ на легалу, код Мандића куће, у Виљуши, под Јелицом планином, али ништа! Раденко увек кидне! Цџлне му испред носа! Па ти види!

Само, да знате и ово!: он опасно пришива шамаре, а још грђе набацује на песницу и на оно његово четвртасто чело, ко камен чврсто! Нећу да ме рџили због вас. А кад идете на пијацу, плаћајте сир, грожђе, крушке, јабуке, младе орасе, све! Да нам не причају сељаци и грађани иза леђа како смо положаре, пилићари, јајаре и шта ти ја знам! Приметио сам да неки воле да пишају код станичнога водоцрпа. Немојте то радити, неко ће вас видети и рећи ће да смо распојасана банда, а што је сасвим супротно ономе чему ми тежимо и ономе што ми већ попрлично и јесмо. Немојте мокрити тамо, ко бога вас молим, неће вам порастити она ствар због оноликога водоцрпа, и неће вам бити тврда ко бетон, идите у нужник ко и остали народ, мислим на железничаре, партизанске борце и симпатизере, четнике, и остале, а за путнике шта ми с тиче, имају клозет у возу. Шта вам фали?! Па станични чучавци се сијају ко сунце! Јер, наши заробљеници – Немци, они што иг држимо – чисте нужнике трипута дневно. Не забушавају! Раде наместо вас! Гледо сам како клозете квасе, онда добро иг изрибају метлом, и затим иг испљускају водом из великих кофџа. Да су ови чучавци и у Берлину, не би иг вермахтовци боље окупали. Фашизам не рачунам, али то јесте права швапска култура. Видите ли ви онога сувога Јоакима и онога дебелога Герда, што су исти ко Станлијо и Олијо, видите ли ви како они раде, бокте јебо, ко подмазани да су. Одлични хигијеничари, да иг водиш кући да ти чисте и спремају по собама. И, кажем, немојте заробљенике зајебавати због тога – мислим, због чишћења нужника – јер, веле наши стари, ратна срећа има обичај и да се окреће. Сад смо слободна територија, а сутра?“ „Језик прегризо, дабогда!“ тихо добаци Цариша Миличић, звани Тајрон. „Нисам те чуо, Цариша, нешто ти није јасно?!“ узврати командир Гусо па настави: „Оћу да ми будете исправни и у томе хигијенскоме погледу, нећу неуредне фићфириће у

чети, има да се владате ко примерни младићи, са домаћим васпитањем за које ја знам да је врло добро, а код некиг и одлично. Нећу фаличну дисциплину, и нема никаког двоцирања! Јесте ли разумели?! Ви у војсци нисте били па вам ја зато помало гледам кроз прсте. Има да слушате, ееј! Кад изрекнем команду, и кад ја оком, ви извршавате скоком! А јок да вам падне на памет да се ту развличите ко баба Таисија. Разумели смо се. Да знате и ово. Није вам то, у рату, ко кад се ја затрчим и оћу да профирцам по десном крилу, а ви одма знате и сами да унапред прогурате фузбал испред мене, по дијагонали. Овде, код мене, слушате команду, па тек онда се иде на извршење. И кад идете кући на преобуку и све, да нисте случајно нешто код својиг и по комшилуку слагали и ланули, о нама овде, то јес да ни случајно нисте измишљали и причали некаке вице и бургије. Грађанство има да зна ко смо ми. Ми смо борци за слободу и за свеопште бољирање нашег овдашњег народа и свиг Југословена. Речено друкчије, оћу да ми будете у боље сутра загледани на најбољи и најпримернији могући начин. Јесте ли схватили?! Ваљадар јесте?! Уфрштљите то! И све вам је то заједно, јакако, и некака култура, јебига. У будућности, и она ће – та култура – да буде наша награда за сву ову борбу која предстоји, те има и она да се убраја у нашу свакодневну праксу и у њезин свакаки бољитак. Нека наступи једнакост и у томе, у култури! Једнакост за све! Да подсетим. А за шта се ми све боримо? Прво да истерамо Швабу! Је ли тако?! А онда, онда да живимо подједнако добро – сви ми, цео Ар, Србија, Југославија! Кукурузница и погача! Качамак и попара! Ђевап и ћуфте! Оћемо све то! Узмогне ли се да се има и више – наш добитак! Онда ми то све поделимо, на равне части. Као прави револуционари, другови комунисти разумеју најбоље како и чиме се устројава најпоштеније друштво! Зна се! Правда, правдоказ и дисциплина! Ми ћемо са њима, под њином заставом, под праведничким стѐгом пролетера! Што да нам у хотелу *Српски краљ*, примера ради, билијара игра само господа?! Де смо ту ми?! До јуче, ви знате, само чвџају по куглама председник општине Рашо Гавровић, адвокат Мијодрог Васић, хотелијер Мигула, банкар Љујић Миленко, гросиста Солујић, и једва још понеко, али све сама господа! Нећемо тако! Оћемо, кад се изборимо за правду, да можемо да играмо и ми! Али, овај, наравска ствар, тек кад смо се упослили како ваља, и тек кад смо, онако још задана, завршили посб... па се убацили у забавне ствари, а, рецимо, из фабрике или из канцеларије се вратили, де смо нешта корисно урадили, то јесте кад смо се пуштили са рада... То је наша забава у перспективи. Фузбал и то! А неко ће да свира и пева до миле воље. Дабогме да понеко најволи да чита књиге из књижице. Или, зашто у *Белвију*, кад музицира оркестар *Sans soucis*, и кад наступа она красна Маџарица – Розалија се зове, одлична трѐба, да је

само видите, ви гимназисти – зашто са њом у собу може да иде само Радивоја апотекара син, онај Мијодраг, са дебелим буђеларом, а да ми остали о томе можемо тек да сањамо?! И друге којекакѐ свиленгаће! – оћемо да су и нама достижне такѐ лепе женске! Стварно, де смо ту ми?! Али, разуме се, променићемо то! Ала сам га ја одужио – је л да? Добро! Сад нам је главно – шта?! Другови, слушај добро! Да обезбеђујемо Станицу и станичну околину, па и онај онде гигантски водоцрп, сав запишан, јебѐ ли вас бог!, те ли вас јебѐ, онај ваш распуштени и јавашлиски! А и да скупљамо бензин и флаше! Је ли тако?! Да чујем, за шта нам требају бензин и флаше?!” „За молотовљеве коктели!” повикаше гимназисти Божидар Боки Спасић и Александар Цале Керковић у један глас. „Да запалимо који тенк, кад за то куцне час, а то је кад, мртав пијан, тај и тај тенк, гусеницом избије на раскрсницу код кафане *Цар Лазар* и бахато начепи ивичњак да га згњечи, онде испред пекаре Исидора Ковачевића!” брзо исказа своју борбену предоцбу Цариша Миличић, звани Тајрон. „Па да видиш онда како гори злочиначки челик Густава Крупа!” јетко додаде Константин Кóчо Веселиновић, подигавши поглед са својих колена (Константин је, наравно, записничар који ову стенографску белешку и сачињава). „Тако вас волим, соколови! Тако вас волим!” повика Гýсо и, са смешком, одобравајући, широко одмахну руком. Таквим гестом дао је и знак да је састанак који је посветио дисциплини и морално-политичкој подуци завршен. (Дотични стенограм Кóчо је – негде у јесен 1946 – језички сасредио, а онда га натруковао, што је лепше умео, перцетом, у тушу. Најбољим својим краснописом га записао, ситним словима, на четирима листовима жућкастога маснога папира, формата А-4. Онда га је урадио, и застаклио, па га окачио у дневној соби, у родитељској кући, тамо у улици *Лóминој*, у делу града званом Кајнак. Истакао је изложак на највиднијем месту, да га чешће посматра. Сваке године, на дан 1. октобра, Веселиновић би, у ставу мирно, текст прочитао полагаано, у себи, онако потанко, с пажњом. Кроз главу би му пролетали ликови и гласови палих другова.)]

Ужичанин је свестан да се налази на брисаном простору перона. Гледа прѐда се. („Глâј си своја посла!” мисли у себи.) Поникао погледом, збиља. Стиже га рутинско стражарско упозорење: „Без задржаа-ваањааа, молим! И, онда, оно дискретно, изговорено кроз осмејак, малко назално: *Сваки слоо-ооон љеда у бе-шооон!* Не осврћући се – а још мање да би смео да ишта двѐцира, јер ваља му се истим путем враћати и к возу прићи – намерник шмугну у Штáцију.

Која историјска замена тезе! Које окретање ситуације наглавце! Рат, стража! Тãндара! Револуција! Зајебавање Ужичанина! Цигарете! А лãнѐ?! На тој истој станици, само годину дана раније, већ стасали мла-

дићи из чаршије, али и шиљокурани уз њих, хрлили су да дочекају брзи моторни воз којим у Ар, а на пропутовању за Ивањицу (иде се од Пожеге фијакером, преко Ариља, Латвице, Клисуре и Прилика), стиже лепотица Лела Салевић. Брзојавили, са Чукарице, телеграфом, неки арски качкини, извесна студентарија, или сами железничари, ко ли?, да дотична красотица путује у тој и тој композицији: *Ко жели да види шћа је женско нека изиђе на сћаницу сћой и нека йућницу йоздрави ова-цијама сћой*. Овим је речима звонио мангупски брзојав у ушима оних којима је сперма, звана сукурина, илити куротресина, иначе, већ излазила на уши. А штрцкала је, богме, и у авлијским нужницма, на чијим је вратима, са унутрашње стране, на ексер за качење истранжиране Стојадиновићеве и Цветковићеве штампе, повремено натачињана новинска фотографија ове или оне филмске диве, на пример Грете Гарбо, Марлен Дитрих, Вивијен Романс, Грир Гарсон... свакако и Каталин Каради, Клодет Колбѐр, Ите Рине (алијас Тамаре Ђорђевић), Талуле Бенкхед... онда Хеди Ламар, Данијел Даријѐ, Вивијен Ли... дабоме, и Лиде Бàрове, тѐ раскошне Чехиње, за коју се гуцкало да је Гебелсова метреса... Ко хоће, дакле, да звирне у савршено женско, нека завири у Лелина колена, у листове овијене белом свилом, у ноге које се спуштају из вагона, ступајући на оне две грубе папучетине, саздане од храстовине... нека куропатнички звирне у Лелине зелене очи, светао тен, и тамну косу, нека омирише париски парфем *Iceberg – gardénia*... Били су ту „шустер-хериктер” Првослав Славко Рељић, звани *Кемѝеш*, иначе најкошчатији и најснажнији шут арскога ФК *Јединство* (лопту захва-тао из ноге и кука, и из целе слезине, нешто а ла потоњи Бора Костић, чувена *Звездина* левица из педесетих и шездесетих прошлога века), са голењачом да ти, бокте јебѐ, пребије ноге од пикља до рãкља, па чак и тврдоме беку Милораду Давидовићу званом Прасе, само кад би хтео да се на њега опирази)... затим, матуранти Милутин Бановић Банац, Александар Керковић *Цале*, Александар Аџо Николић, Мирослав Миле Мојсиловић... потом, нешто млађи гимназисти као што су Божидар Боки Спасић и Миодраг Боровић *Бумбар*... онда, свакако, ва-рошке ркалије Љубиша Матијевић *Буфѝе* и Алекса Недељковић *Чађо*... затим четрнаестогодишњи окачењак Драгиша Јокановић *Лале* (син солунца Риста седлара), те и неколики клинари још: изноветно, но добро дете Миодраг Мики Вучетић, звани Танани Руни (општинског писара Илије син), затим, дивно васпитани, пракљачасти и малко клемпави дугајлија Драгослав Николић *Мѝске* (отац му Тихомир, као врстан арски расадничар и изузетно племенит човек, при лечењу и „оправку” након албанске голготе, године шеснаесте и седамнаесте, доле, на крајњем северу Африке, подучавао Тунишане у обделавању воћњакã и плодоредã са разним пољопривредним културама, за шта

је добио праву правцату вилајетну грамату, исписану арапским словима), потом, Мџскетов друг из разреда, Божидар Божо Несторовић (помни и поуздани памтилац свих могућих и немогућих школских лекција, иначе машиновођин син, те отуда и велики познавалац железнице), онда се ту нашао и тринаестогодишњак Петар Јоловић, звани Бѣска, што се код кафеџије Радомира Рада Мићића, који је водио кафану *Славија*, тамо на Корзоу, рачунао као потрчко... онда, неким чудом, затекао се ту и Владимир Владе Рисимовић, звани Рисим (старији син бојације Милосава, смирен тип, гимназиста који је све разреде пролазио са одликом, а притом још и изврстан шахматиста био, и певач шлагера, а и самоуки интерпретатор неких од најпопуларнијих оперских арија, башка и изражајни декламатор који је на десетине Шантићевих и Ракићевих песама знао да казује наизуст, те, разуме се, да их својим умекшаним баритоном и добро одмереним патосом оживљава на изузетно упечатљив начин... и, у толиком барем броју, још неки арски аламани су ту, а и мање стидљиви момчићи, старији и млађи... На пример, једно служинче из Циганмале, по имену Драгослав Вељовић, а прозвано Четрнеска. У оца Рајка (солунца без ноге) родило се као десето кмекавче. На свет дошло деветсто двадесет треће – горе у селу Горачићима, уза саму Јелицу планину, надомак Градине, при рубу Драгачева – тачно на Ђурђиц, 16. новембра. Беше важан верски празник, али се тог дана, ипак, обављала у Вељовићима сетва пшенице. Породиља Драгиња је ненадано пустила мотику из шака и жене су притрчале. Једна је полетела да донесе срп и шише љуте ракије, а друга се устремила ка шпорету, то јест ка шкрињи са постећијама, да донесе загрејане воде и чисту простирку. Како Рајкова и породиљина кућа беше надомак ђрнице, брзо су се вратиле. Грлата принова Драгослав родила се лако. Код првих удисаја заплакала чило.

А међу свима њима, те лањске им године, четрдесете, бејаше на арској железничкој станици и овај наш стражар – Цариша Миличић, звани Тајрон (иако био танак и шијоврат, надимак је понео – ко ће га знати како и зашто – по наочитом и распусном холивудском глумцу Тајрону Пауеру). Тек, Миличић ти сада, ето, ништа мање него – с пушком „маликерском” о рамену – стоји ту, на дужности, као партизански стражар. Сећа се добро читавог оног одбора и дочека, мање-више „шафцигерског”, и донекле „коштаплерског”, за дочек красотице Леле Салевић. [Упамтио је, више-мање, чак и један смешан лањски дијалог, који се одвијао на самом перону (тај зајебантски вербални двобој је са апетитом био пропратио, док су се окупљени мангураши цапарили својски, а све бројећи минуте уочи доласка воза којим ће, тачно у 15 сати и 15 минута, стићи Салевићева). Ево због чега му се урезао у сећање тај разговорчић: свакако због извесног специфичног социјалног

призвука, то јест видљиве сталешке разлике међу актерима дијалога, али, дабоме, и због преиспољног еротског набоја и подтекста, те, наравно, због самога стила у којем се мала мангупска конверзација била намерила да присутнима пролети кроз уши. Елем, циганмалски ђилкош и мангуп Милутин Бановић, звани Ба̀нац, био се – у шали, разуме се – малкице натòврзò на горе припоменуто служинче Вељовића. „Оћеш ли нам ти, младићу, рећи чему да захвалимо на толикој срећи да си и ти са нама овде, иако ниси од комоде нимало већи?“, упитао је клипета. „Што ’нај ви́кò, ће сви Турци ту и мали Мујò“, узвратио је Вељовић спретно, као из пушке. Онда ти стихоклепац Ба̀нац: „Имаш ли ти перонску карту? Ми је набависмо још у марту!“ (На ово Банчево, Љубиша Ђуфџе и Алекса Чађò су почели да се клибере као шашави, а са њима и већина присутних; неколицина се само насмешила, и тај јò је осмех лебдео на уснама.) „Шта ће мени карта, ваздан ми нога вудије шпàртà“, снађе се Вељовић и брзометно одговори у стихоклепачком стилу. „Ееј, не бригај, мој друшкане Ба̀нац, сломијò Четрнеска сваки жадац!“, убацио се у зафрканцију Ђуфтетов млађи брат Милош, црномањаст и висок, фин и леп, са лицем тек незнатно загаситим, те уским и дугачким као воденичица за кафу. „Па, добро, курајберу мали, озбиљно питам, нема да фали, за чије ти то бабе здравље, а док баба кашље, оћеш да присуствујеш овоме овде дочеку?“, наставио Ба̀нац да завитлава. „Па, рачуњам да могу да вође дођем слободно, е да би мѣнко присмрђò и ја, свима вама другима“, као фол преподобно узврати млади Горачићанац, све се трудећи да му речи буду као у некога баш малишана. „Ма, да ниси ти још зелен и жидак за такè ствари?“, изрази Ба̀нац сумњу. „Ма, јок! И у мене се одавно засвиљењò пурењак. Боље да сам и ја виђò, ко и ви, вође на станици, красну жену или ђевојку, а јок да га поваздан вадим из гаћа и учкура док је јоште нисам виђò. Вàкò, преставимо, кад сам је вође угледò и осмотријò, па кад га увече глaдим и шамарам, и ломим му ребра, бољи ће ми замишљаји бити и краснији. Па је л’ дее?“ (Само што није нацртао Вељовић своју сексуалну ситуацију.) „Које су ти то речи? Што говориш сељачки? Прича ти је прàво каљаво свињче!, ееј, бре, млатишумо мала, јеси ти будала?!“, баш се био наврзао Ба̀нац, од ближих компањона прозван још и Бàниш. „Ако смијем да се малко нашалим, онда је добро... и нисам изгутò, а ако не смијем, ондак вође сам залутò“, био је момчићев одговор. „А, је л’ оно тебе зову Четрнеска?“, као заинтересовао се Бановић. „Јес.“ – гласио је хитар одговор. „А откуда теби те одличне панталоне од твида, а и лáчо чарапе?“, настави мангуп из Циганмале. „Дала ми тетка Клара Бербеља, Франческава жена, доље у Цигамали, вели ми да су ове пумпаре прерáсли њезини синови Оскар и Андор, па ваљају за м□не, а и ове крмезли доколењаче ми дала, све са овим изубијаним и

изгуљеним цокулама заједно.” „Опаа, није лоше! Па, ти си, видим, неки срећан број тринес који је посто четрнес! У здрављу и чисто и уредно да си носио ту фину гардеробу, јеси ли чуо?!” „Разумем, шефе, нек и тебе вакѐ панталоне ђегођ стрефѐ!” узврати Четрнеска. Настаде општа смејанција, упиш живи, сви су се закикотали, а неки су од смеха врискали и заурлавали. (Дабоме да Тајрон није могао један овако невезан и доскочив разговор да у својој свести сасвим оживи и репродукује – премда је неке стихоклепачке сликове био одмах упамтио, још на лицу места, а касније их, при повременим помињањима дотичног дана и обавезним засмејавањима, вишекратно утврђивао. Но, уосталом, зато постоји приповедаштво, и зато се у књижевној теорији раби синтагма „свезнајући писац”.) Онда ово: непосредно пред долазак воза, Владимир Владе Рисимовић је Тајрону пришапнуо на уво како не верује да Салевићева може, на пример, имати лепшу и заноснију спољашњост од Вивијен Ли из филма *Прохујало са вихором*, а који само што бејаху гледали у кину *Крен*; „Једно ти је жена на платну, а сасвим друго у природи”, бејаше Царишин одговор; „И то што тврде да та Ивањичанка очима од смарагда пролази кроз свакога мушкарца – шта се тиме хоће тачно рећи?”, настави Владимир са својом запитаношћу; „Значи да зна де ђаво сазува ципелу са чапка, ето шта значи”, експлицирао је Миличић; „Ар је мало место, а Београд је град велики, наши су појмови паланачки, док престонички су далеко од ових овдашњих... у томе смислу ми на београдски шлиф само зинемо као пешеви...” (Оваквим исказом Рисим је хтео да на разложен начин објасни и оправда занимање паланачких дерана, фићфирића и згубидана – али и оно своје, помало од свега тога некако измакнуто украј – спрам прилике која се смешила, то јест наспрам могућности да се, кроз само који минут, властити гимназијалски поглед може усмерити ка једној толико екстраординарној и тако гласовитој лепотињи за какву је Салевићева у то време у Ару и Београду словила.) „Ко зна, Рисиме, могуће је све, данас се деси да и девојка добије дете, ееј!” одговори Тајрон враголасто и додаде: „Све се мислим, и надам се, да та Лела Салевић није од исте феле од које је, примера ради, једна необузdana Талула Бекхенд... а то је, као што знамо из новина, она, тамо, неуморна раскопчавачица шлицева на глумачким и продуцентским панталонама по Холивуду...” „У праву си, бога ти. Части ми моје, и ја бих волео да је тако, више би ми се Лела свићала ако је не би водиле такве развратне навике”, повлади Владимир.] Замишљајући лепу Ивањичанку, њезин силазак с платформе вагона (воз је по министру саобраћаја Мехмеду Спáху назван „спáхинац”, или је крштен, просто, „спáхо”, а неки су га, због брзине од, „бокте јебо!”, целих шездесет и пет на сат, на правој прузи, још били прозвали и „луди Сарајлија”), и меркајући ногоступ Салевићеве по овом истом бе-

тону, бетону којим је малочас прошао онај Ужичанин, шерет с пушком сећа се. Врти свој филм, из чистога уживања то ради, у инат рату. [Композиција се сиреном гласнула, баритоном некаквим, као да брод се јавља – а не као обична пискава гáрњача, која као да „подврискује у колу” (како ће у својој једној причи, четрдесетак година после рата, рећи исти тај „жутокљуни партизан Тајрон”) – баш када је прешла мост на Морави, а други пут се „моторка” јавнула шкртијим јáвом, као да је самој себи нешто присвирнула и двоцнула, учинила је то онда када је већ била малко успорила, онде код електрик компаније *Јелица – а.д.*. А трећи пут се огласила када је већ добрано била улаганила, онде баш код, овде већ помињаног, бетонског водоторња, пред сам улазак у станицу. Тај кратки филмчић, сав бледуњав, на нитратној траци, никада неуснимљен, у овој приповести носи дугачак титр: *Лела Салевић излази из воза и сџуи на йерон Железничке сџанице Ар*. Ноге су лепотицине светле, осећамо то, сјајају, као и саме од сатена да су, а не да сатенске су само чарапе, тако беле, пуне зáра, чарапе марке *кајзер*, монденске и дамске. Обле, као енглески прасићи од недеље дана – те ноге – једре као она сисáнчад расе *јоркшир*, виђена у пропагандном филмском журналу из 1939, приказаном у кину *Праї*, код биоскобције Ђорђа Ђока Павловића, у срцу Циганмале. Хаљина, од пудерзелене кадифе, али светле. Бојом, Тајрона подсећала на цвет софоре који сипи у зрелом јулу, као што га сећала и на прво лисје у ивама (данас бисмо такав тон назвали кивизеленим). Ципелице, од преврнуте коже, такође зелене, само малко дунклије. Као да су сомотне и оне. Око врата, свилена ешарпа. И она је у тону: зеленкаста, али вуче на аквамарин, те је као сочна мајска зора. Војник мисли о томе како ли то мора изгледати мушкарац који Лелу грли: „Као Ерол Флин?, као Кларк Габл?, као Фредерик Марч?, као мој имењак Тајрон Пауер, као Шарл Боајѐ са својим опорим баритоном, као Волтер Пиџон, са својим баритоном још шпинованијим? Као Џони Вајсмилер?, филмски Тарзан и најбржи пливач на свету, рођен у Међи, у Банату? За сто метара, слободним стилем, бокте јебó, ни цела минута!, а у базенима, знамо, низводно не постоји, не таласају и не сјурују се брзаци. Сваки скок у базен – за Вајсмилера силни долари! Кад год је на филму Тарзан, то јест господар џунгле, хонорар зихер није мањи од тисућу долара!” И думá војник о томе како је, да не верујеш, Салевићева, сто посто, лепша и од најлепших арских Рускиња – гимназијске професорке Наташе Рокосовски и од супленткиње Александре Рудицине. И, сасвим первертовано – на том перону, тада, пре рата, у живописном мају, године 1940 – мислио је о томе како је, током шест и по сати путовања ускотрачним „ћиром“, на релацији од Београда до Ара, дотична лепотица, вероватно, ишла у нужник. „Је ли се олакшавала, вршећи велику нужду, или је само на-

кретала чајник? Па и ако јесте – чак и оно прво ако је учинила – не мари ништа. И Вивијан Ли то ради. И Каталин Каради. И Лида Барова. И Вивијан Романс. Уосталом, има ли стварноснијег и физикалнијег доказа да је преда мном жена, истинска и савршено податкана, топла, од крви и меса?!” Радосав Раде Тодосијевић, ситничав и коштуњав човечић, иначе станични амалин и потрчко, хитро је фланелском крпом, жутом као кох, пребрисавао и изгланцавао рукохвате над папучицама вагона – оне вертикалне челичне шипке. Вагони „спахинца” бејашу у боји ваниле, или цимета – тако нешто. Изгледаху као да их је фарбао књижевник Бруно Шулц, онај лирични пољски Јеврејин. Лучно засвођени, вагони одозго имађашу опшивку од нерђајућег лима, а са њоме и сребрнкасти сјај, но добрано загашен прашином и масном димчином која је куљала из сажгаваног мазута и нафте, не из угља.]

Одломак из необјављеног романа *Четири железничке пријовейке*